

Jaar 1315 - De opkomst van het Hopbier in Holland -

Een hoppeveld te Assebrouck?

Toen we in het 'Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen' van Karel De Flou, de woorden 'hommel' en 'ommel' opzochten; vonden we het woord '**ommelbrouck**' dat werd beschreven als 'Een leengoed en tevens eene landerij van 57 gemeten grootte, te Assebroucke en Oostcamp.'

De eerste vermelding als 'ommelbroec' dateert uit **1302!** (rekening Brugge). Ook de daarop volgende jaren stond dit broek vermeld in de rekening. In het jaar 1306 wordt het daar dan '**hommelbrouck**' genoemd.

Karel De Flou vermeldt ook het woord '**ommelstic**' wat een stuk land is, ook al te Oostkamp. De eerste vermelding hiervan dateert uit 1330. 'In Masins ambacht, Aergheem weghe, Capoens poten, Ommelstic, Morter ende lisschemorter... (Bog. 215)

In 1336 spreekt men van '**hommelstic**' voor hetzelfde veld.

Hoewel een 'hommelbroek' nogwel een natte plaats zou kunnen zijn waarin wilde 'hommel' groeit, kan een 'hommelstic' bijna niets anders zijn dan een hoppeveld.

Hebben we hier één van de oudste vermeldingen van een hoppeveld?

Of zou dit woord hier toch nog een andere betekenis kunnen hebben?

De eerste rekening die volledig bewaard gebleven is van het graafschap Artois dateert uit de jaren 1303 – 1304, het jaar na de Gulden Sporenslag te Kortrijk. De Vlamingen hielden ten andere nog huis in de streek en vernielden heel wat. Uit deze rekening kunnen we een paar gegevens halen omtrent het bier en de bierhandel.

In dat jaar werd te Saint-Omer – post 145 – de cijns op het brouwsel verpacht aan de heer Henri le Crekemacre aan 55 ponden per jaar. De man diende nog 18 ponden 6 schellingen en 8 deniers te betalen voor de laatste trimester van het voorgaande jaar.

In Calais - post 1397 - werd de 'cervoise' en de 'goudale', belast met 2 denier. Hier kreeg – post 1419 – Simon Pauwel 60 schellingen boete omdat hij gebrouwd had tegen 'het statuut'. Hij was niet alleen. Ook Robert Roussel en Jehan Pauwel kregen dezelfde boete.

De heer Jehan Snouk en de heer Gillet, de bediende van meester Willaume Meddeblendere, betaalden elk, 60 schellingen voor het brouwen van één brouwsel.

De heren Lois Tourment, Willaume de l'Espinoite, Simon Froiard, en de heren Simon en Jehand Pauwel, kochten zich de toelating om bier van 3 deniers, te brouwen voor een jaar.

Dit kostte hen elk 18 ponden per trimester.

Dit waren dus echte brouwers. Er is dus sprake van 'professionalisering'.

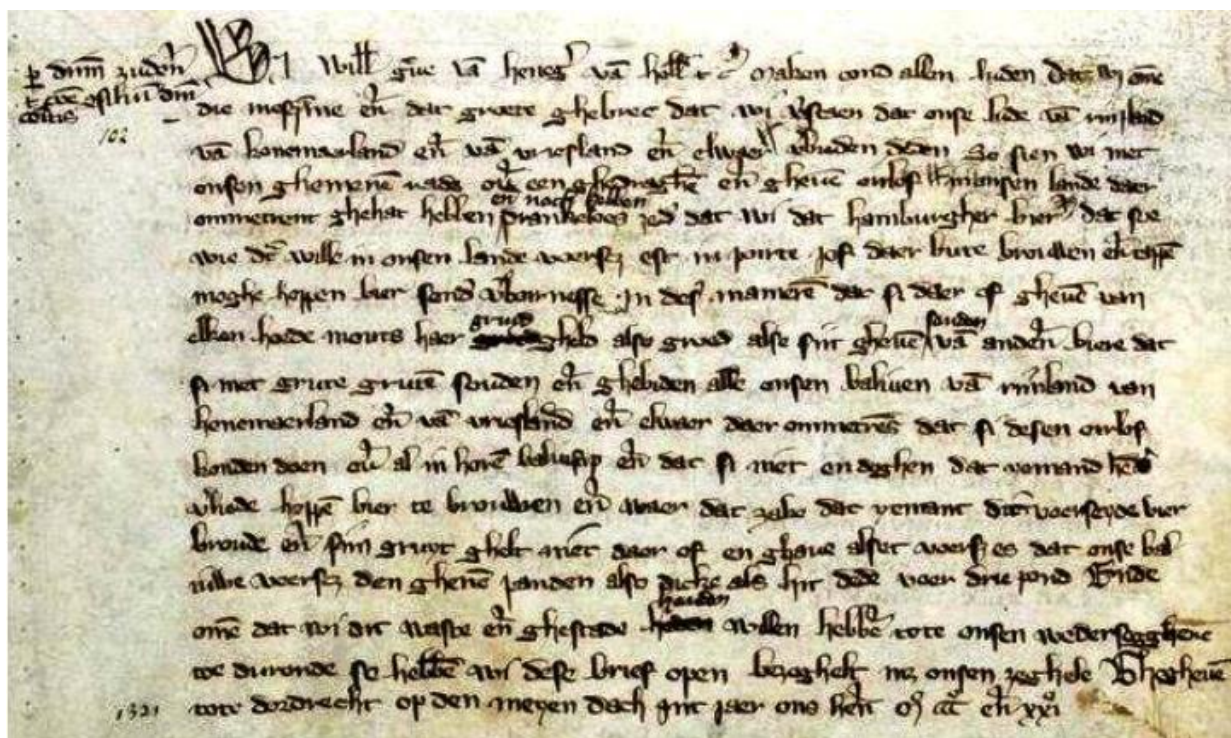
Onder andere in de stadsrechten van Vlissingen, door graaf Willem III van Holland toegekend op de 2de april 1315 staat er:

Vord so willen wi dat ons baeliu, scepene ende Raet moghen ontfanghen lude die hem orbarlic denken ende nuttelic - den here ende der pord; ende wi willen dat alle die ghene die binnen der vriede van Vlissinghe woenen of comen sullen te woenen moghen coepen ende vercoepen, tappen, backen, brouwen ende alrehande coepmanscepe die si hebben met haren goede hare orbare doen na dien dat hem nuttelic ende orbarlic sal denken, so waer dat si daer binnen wonen ende ende poerters sijn.

De brouwers worden volwaardige burgers binnen de port van de stad Vlissingen.

Hopbier toegelaten in het Rijnland, Kennemerland en West-Friesland

Op de 1ste mei 1321 gaat graaf Willem III nog een stap verder in Dordrecht. Terwijl hij eerder het **Hamburgse bier** had verboden waardoor in Rijnland, Kennemerland, (West-)Friesland en elders een groot tekort aan bier was ontstaan, staat hij nu toe dat eenieder die dat wil hobbier mag brouwen op voorwaarde dat het gebruikelijke **gruutgeld** wordt voldaan, en hij bepaalt de boete op ontduiking daarvan op 3 pond.
http://resources.huylgens.knaw.nl/registershollandsegrafelijckheid/oorkonde/NH_103

Wi Willaem grave van Henegouwen, van Holland etc. maken cond allen luden dat wi omme die mesquame ende dat grote ghebrec dat wi verstaen dat onse lude van Rijnland, van Kenemaerlant ende van Vriesland ende elwaer in onse lande daer ommetrent ghehad hebben ende noch hebben drankeloyes zeder dat wi dat **Hamburgher bier** verbieden deden, so sien wi met onsen ghemenen Rade over een ghedraghen ende gheven oirlof dat so wie dat wille in onse lande voerscreven, eest in poirtien jof daer buten, **brouwen ende tappen moghe hoppen bier** sonder verboernesse, in deser manieren: dat si daer of gheven van elken hoede mouts hoir gruedg gheld also groet als sijt gheven souden van anderen biere dat si met grute gruten souden. Ende ghebieden allen onsen baeliuwen van Rijnland, van Kenemaerland ende van Vriesland ende elwaer daer ommetrens dat si desen oirlof konden doen over al in horen baeliuscip, ende dat si niet en doghen dat yemand hem verbieden hoppen bier te brouwen ende waer dat zake dat yemand dit voerseide bier broude ende sijn **gruyt ghelt** niet daer of en ghave alset voers. es, dat onse baeliuwen voerscreven den ghenen panden also dicke als hiet dede voir drie pond.
 Ende omme dat wi dit vaste ende ghestade houden willen hebben tote onsen wedersegghen toe durende, so hebben wi desen brief open bezeghelt met onsen zeghele. Ghegheven tote **Dordrecht** op den meyen dach int jaer ons Heren M CCC een ende twintich.

Daarmee krijgt graaf Willem III de eer om als eerste in de Nederlanden het Hoppbier officieel toe te laten. Op de 17de september 1324 gelast graaf Willem III de baljuw van Kennemerland en West-Friesland ervoor te zorgen dat **alle brouwers van hoppbier** in Kennemerland aan Jan Persijn de jonge en Jan Persijn de oude, knapen, - secretarissen - een gruitgeld van 2 schellingen Hollands van elke voeder betalen, op straffe van een boete van 3 pond Hollands. De hoppenbrouwers moesten nit denken om onder het 'recht' uit te komen.

Op de 21ste juni 1326 doet dezelfde graaf uitspraak in een geschil tussen enerzijds Dirk, burggraaf van Leiden, ridder, en anderzijds de schout, schepenen, Raad en gemene poort van Leiden, over het hoppbier en de gruit.

Wi Willem grave etc.

maken cond allen luden dat onse lieve ende ghetrouwe ridder haer Dieric, borchgrave van Leiden, enen twist hadden jeghens onsen scout, scepene ende Raed ende ghemene poirte van Leyden alsoe **omme thoppene bier** dat men daer brouwede, daer hem dochte dat hi in verminderd was van zine grute, des zi ane beiden ziden an ons bleven.

Waer of wi wel beraden met goeder voersinichede onse zegghen uten in deser maniren, dat zoe wie voerdwaerd meer **die grute te Leiden houden zal**, die zal houden beide **hoppe ende grute**, alsoe dat hi den goeden luden berechten moghe.

Ende so wie hoppen bier brouwet, die zal alsoe vele ghelts zenden om hoppe te hebben sijn bier mede te gruten als hi senden soude van evenvele biers omme grute sijn bier mede te gruten;

ende **daer bi salmen hem hoppe leveren ghelike dat men hem grute leveren zoude**.

Ende daer mede soe zegghen wize onderlinghe gheeffend ende ghesceiden.

In orkonde etc. Ghegheven in die Haghe des zaterdaghes voer sinte Jans dach in jaer ons Heren M CCC zes ende twintich.

We nemen hier de gehele akte over omdat hier duidelijk in staat, niet alleen dat men in 1326 hoppbier brouwde in Leiden – maar ook dat men hierbij stelt dat de brouwers hun bier 'gruten' met hoppe. Hop heeft de gruit vervangen.

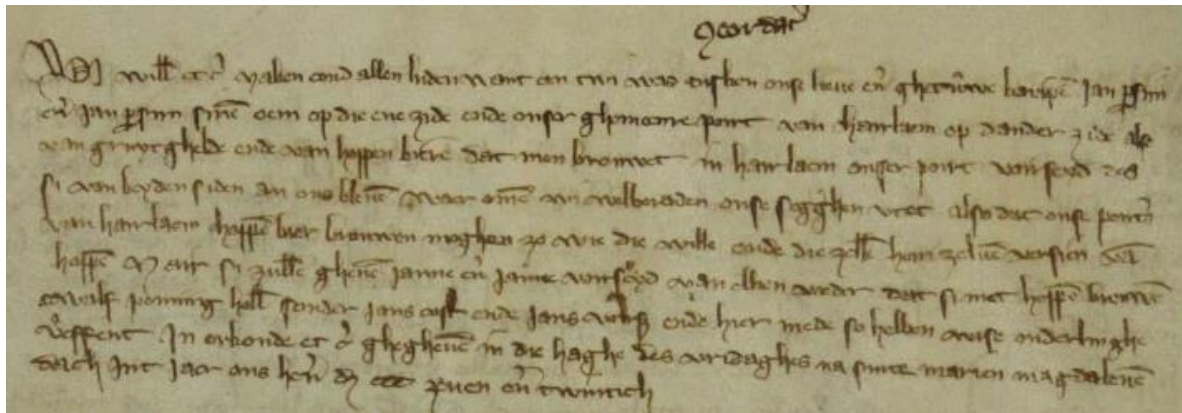
Het stopte niet met Leiden, op de 15de augustus 1326 kreeg Willem III een klacht van de vrouwe van Voorne en de burggraaf van Leiden, die aangezien ook de poorters van Delft meer en meer hoppbier brouwden, ook minder 'gruitgeld' wilden betalen.

Willem III verbiedt de poorters van Delft nog hoppbier te brouwen tenzij ze daarvoor zoveel aan het gruthuis betalen als ze voor een gelijke hoeveelheid bier aan gruitgeld zouden afdragen.

Het jaar daarop op de 24ste juli 1327 doet onze graaf uitspraak in een geschil tussen Jan Persijn en Jan Persijn diens oom, knapen, enerzijds en de poorters van Haarlem anderzijds over het gruitgeld en het hoppbier, en bepaalt dat de Haarlemmers hoppbier mogen brouwen en zich zelf van hop mogen voorzien, maar dat zij de beide Persijns daarvoor een vaste vergoeding per brouwsel moeten geven.

De brouwers mogen dus hier hun eigen hop aankopen, mits betaling van een vergoeding per brouwsel, het begin van een vast gewoonte en 'costume' in de gehele Nederlanden.

Gezien het belang van deze akte geven we ze hier integraal weer:

Wi Willaem, etc maken cond allen luden.

Want een twist was tusschen onse lieve ende ghetrouwe knapen – *secretarissen* - Jan Persijn ende Jan Persijn, sinen oem, op die ene zide

ende onser ghemeenre poirt van **Haerlaem** op dander zide

alse van **gruytghelde ende van hoppen biere** dat men brouwet in Hairlaem onser poirt

voirseyd, des si van beyden siden an ons bleven,

waer omme wi welberaden onse segghen utet also dat onse poirters van Hairlaem hoppen bier brouwen moghen, zo wie die wille,

ende die zellen hem zelven versien van hoppen, mair si zullen gheven Janne ende Janne

voirseyd van elken voeder dat si met hoppen brouwen twalf penning Hollands, sonder Jans cost ende Jans voirseid ende hier mede so hebben wise onderlinghe vereffent.

In orkonde etc.

Ghegheven in die Haghe des vridaghes na sinte Marien Magdalenen dach int jaer ons Heren M CCC zeven ende twintich.

*Op de 10de oktober 1333 krijgen we een gelijkaardige akte te lezen betreffende **Alkmaar**, waar we eveneens beide Persyns terug genoemd vinden. Hier wordt het volgende belsist:*

... soo segghen wy, dat onse poirte an Alcmair geven sullen te grytgelde van elcken voeder biers, dat men tot Alcmair brouwet, ende met hoppe grutet, tien denieren Hollands, ende men sal ghene hoppe geven, ende daer by sullen sy haer bier vry voeren moeghen mit heelre last voorby Haerlem sonder gruytgelt te geven.

Ende sloeghen sys een vat, jofre twee op 't lant, soes ouden sy gruytgelt geven, ghelycken anderen luyden. ...

De Haarlemse brouwers krijgen dus niet alleen de toelating om hobbier te gaan brouwen – maar tevens om dit via hun schepenen te verhandelen, zonder hiervoor 'gruytgeld' te moeten betalen.

Uit de 'Luttrell psalmter' – begin 14de eeuw. Wat maken ze hier gereed?

1325 – Middelburg - bier en de oudste accijnsen -

*In zijn boek 'Historie der Hollandsche staatsregering: tot aan het jaar 1795' uit 1805 gaat **Adriaan Kluit** in op alle mogelijke vroegere, middeleeuwse besluiten. Hij haalt aan dat de oudste accijnsheffing op bier van Nederland, deze van Middelburg is uit het jaar 1325. Zie voor Brugge 1284
We halen deze dan ook, voor het bier, letterlijk aan:*

Dat sijn die asijnze van der port van Middelburg die ghemaket waren bi ghemeenen Scepenen dat was int jaer ons Heeren M°.CCC. XX.V vp sente Mathijs dach. – 1320, op Sint

Mathijsdag, dus 1 maart 1325.

*Van elker brouten **biers** diemen brouwet in Middelburg sonder in den cloester ten Augustinen ende tot onser vrouwen sal men asijnse III schele tote xij vaten toe – Van elke 'broute' bier dat men in Middelburg brouwt, met uitzondering van bier gebrouwen in het klooster van de Augustijnen en tot Onzer Vrouwen, zal men 3 schele betalen, tot 12 vaten toe.*

Ende brouwet yemen boven xij – 12 - vaten, hi sal gheven III – 4 - schele te asijnse tote xxiiij – 24 - vaten –

Ende brouwet hy daer boven, hy sal gheven VI – 6 - schele te asijnse.

Van asine van biere – *bierazijn* - salmen gheven van j stopen I deniers te asijnse –

Item van **mede**, van **ale**, van **duusbargschen biere** – *Duisburg* - - - ende van **hoemburchsen** – *Hamburgs* - biere salmen gheven van elken stope I deniers te asijnse.

End van elken vaete **ommelants** biere – *buitenlands, niet van Middelburg* - III schele te asijnse.

Ende so wat **ommelanscher** bier dat men gheheel vercopet salmen gheven xvijj – 18 - deniers vanden vate te asijnse.

Ende van biere datmen binnen **Walgheren** brouwet ende in Middelburgh vercoept of tapt salmen gheven IIII schele vanden vate.

Dit is even veel als bier in Middelbrug gebrouwen.

So wat voer **tappere** die **bier** coept by travelvaten omme te vercopene hi sal gheven vanden vate VIII- 8 - deniers te asijnse.

So wat **ale** diemen gheheel vercoept of speet eer men tap in steket dar of salmen gheven van den veerdere II- 2 - deniers te asijnse.

Waer dat onse porters tappen of gheheel vercoepen bier, mede, ale bin Walgheren, si sullen gheven asijns ghelyc of zij in Middelburg tappeden ende vercoepen sijt weder buten lande – Zi sullen gheven vanden ponde ij deniers te asijnse - het en ware of zijt in herevaerden tappeden

Ende so wie die bier bringhet in Middelburch omme te tappene of omme voerd te vercopene, hy sal gheven asijns ghelyck onsen porters – yest datment vercoept vutghenomen als vorseyt es Zerixee ende alle tsgraven porten boester mase ende tser Jans porten van Henegouwen boester mase.

Ende so wie dat **hoppin bier** binder aerne bin onser vriededen brochte of binder utersten vesten – hy sal gheven VIII- 8 - schele vander vate en asijnse – wat dat hijs in elke maent tappet – dat zal hebben die ghone in wiens maent dat ghetappet zal worden ende yest dat hijt niet en vercoept, so mach yt wech voeren sonder asijnse.

Hier zien we dat er sprake is van het 'Duisburgs en Hamburgs bier', naast het gewoon 'Hoppinbier'.

Adriaan Kluit *schrijft verder:*

Zoveel ik weet, zijn er geene bewijzen, dat onde de Graven van den eersten stam, dat is, voor 't jaar 1300 ooit door hun aan eenige steden vergunning gedaan zij, om accijsen op waren te stellen. De oudste vergunning daartoe komt ons voor bij Mieris II D. bl 49 aan **de poorteren van Zierikzee**, anno 1305, hun

magt gevende accijsen te stellen tot heurer poortebehouf, ende die te meerderen ende minderen nae heuren wille, als sij te raede werden, of te leggen ende op te leggen nae heuren wille, als sij te doene heben, het waere, dat ons de poorteren daer over croonden (*dat is klaagden*) dat wij dan afleggen souden, vonden wijts te raede.

En Kluit concludeert:

1 – Dat de oorsprong der accijsheffingen moet gezocht worden in 't Henegouwsche huis.

2 – Dat de macht tot accijnsheffing bij de graaf berustte, en door hem aan sommige steden vergund is geworden, om ten haren behoef dezelve voor zich te ligten.

3 – Dat de poorters of burgers in dezelve moesten bewilligen, of dat zij anders bij den graaf hun beklag inbrachten.

Daarbij voegt Kluit nog deze interessante opmerking:

Opmerkelijk is het, hoe vroeg reeds alhier vele dingen aan accijns werden onderhevig gemaakt. Ik zal dezelve hier hoofdzakelijk bij elkander zamentrekken. Van 't eet- en drinkbare: wijnen, wijazijn, bieren en bierazijn, waaronder Duisburghs, hoemburgs en ommelandsche, ook mede, aal, broot, vleesch, visch, haring, kaas, boter, eieren, levende dieren, alhier quik genoemd, schapen, lammen, verkens, ooft, vijgen, rosijnen, look, ajuin,. Enz.

Bier zal blijvend zorgen voor het belangrijkste inkomen binnen dit pakket accijnzen.

Hobier te Delft

Op de 12de januari 1341 besluit graaf Willem voor de Delftse brouwers het volgende:

...dat van desen daghe voird elc man binnen der stede van Delf die brouwet hoppen bier jof namaels brouwen sel,
him selven hoppen sel,
ende dair of soe selmen ons gheven jof den ghenen dierer van ons of verliet sien voir onser recht van der heelre hoppe jof voir der ghere recht diere van ons verliet sien,
van elken X – 10 - vaten diemen binnen Delf brouwet,
also als die coopman den brouwer betailt, XII d. Hollands
jof sulc payment alsmen ontfaet van onsen renten, vate van achte vierders.
Ende hier bi soe en sellen wi noch niemand van onser weggen gheven noch leveren enigherande hoppe;
ende mit desen XII d. voirs. te gheven van X vaten alse voirs. is, soe sellen onse poirters van Delf voldoen ende voldoen moghen ons ende onsen nacomelinghen ende allen den ghenen die recht hebben moghen an der hoppe tot eweliken daghen,
ende sellense dair mede vry ende quite houden van ons ende van onsen nacomelinghen ende van allen den ghenen die recht hebben moghen van onser weggen jof van hoers selves weggen toter hoppe.

. Het Bremers en Hamburgers 'Rotbier' in de steden

Marco Daane, in zijn boek 'Bier in Nederland, een biografie', schrijft over het Bremers Rotbier dat het de brouwers van Bremen waren die als eersten overschakelden van haver op gerst, met gebruik van hop.

Het Rotbier was roodbruin van kleur omdat het gemaakt werd met donkere, krachtig geëeste mout.

Ondanks het zware karakter smaakte het lichter, pittiger en bitterden dan de vermoedelijk zoete, zure of wrange oerbieren uit haver.

We mogen er wel nog bijvoegen, dat dit hobier, door het gebruik van meer gerstemout ook meer alcohol bevatte en dat zal wel het succes geweest zijn van dit bier.

Het 'Oosters' en 'Hamburgers' bier volgde de havensteden van de Duitse Hanze en werd zo, zowel in Nederland als in Vlaanderen binnen gebracht.

Tegen het einde van de 13de eeuw werden er meer en meer steden in Vlaanderen gevormd en deze werden ook groter. Het bierbrouwen werd ook geprofessionaliseerd en de accijnsmeesters ontdekten het, naast wijn, om er hun taksen op te heffen.

Op het einde van 13de eeuw waren de steden in Vlaanderen groter geworden en ontdekte het magistraat dat bier, naast wijn, een belangrijke bron van accijnsen kon zijn voor de stadsonkosten.

